

LIJST VAN VRAGEN

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft naar aanleiding van de brief van de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over het septemberpakket pensioenen van 24 september 2012 de navolgende vragen ter beantwoording aan de regering voorgelegd.

De fungerend voorzitter van de commissie,
Van Dijck

Adjunct griffier van de commissie,
Lips

- 1 Wat is het effect op de dekkingsgraad als de voorgestelde Ultimate Forward Rate (UFR) wordt toegepast, maar de rentetermijnstructuur bijvoorbeeld 5% is?
- 2 Kan de regering nader toelichten dat de rentecurve wordt aangepast met behulp van UFR 20–60. Uit de bijbehorende cijfers bij de brief van de staatssecretaris blijkt dat na 60 jaar de 4,2% (bij lange na) niet gehaald wordt? Wat verklaart dit verschil?
- 3 In hoeverre kan het op dit moment voorkomen dat pensioenfondsen zich gaan indekken op de nieuwe termijn (40 jaar) en dat dan kunstmatig de rente wordt opgedreven?
- 4 Hoe wordt – voor zover mogelijk – voorkomen dat de UFR te hoog wordt ingeschat en dat deze na verloop van tijd neerwaarts moet worden aangepast?
- 5 In de brief van de staatssecretaris is te lezen dat pensioenfondsen het indexatiebeleid meer moeten richten op nominale zekerheid op langere termijn. Waarom wordt hier juist gekozen voor nominale zekerheid? Is een doel van het nieuwe financiële toetsingskader (FTK) dat in 2014 naar verwachting in werking zal treden, juist niet meer een reëel contract?
- 6 De regering geeft aan dat het septemberpakket de pensioenfondsen stimuleert om hun regelingen al in 2013 toekomstbestendiger te maken en hun kosten te verlagen. Wordt met «kosten» de verplichtingen van de pensioenfondsen bedoeld? Zo niet, welke kosten worden dan bedoeld?
- 7 Wat wordt bedoeld met de opmerking dat de premie moet «bijdragen aan herstel»?
- 8 Is het waar dat pensioenfondsen de premie niet hoeven te verhogen als de beleggingen meer opleveren als dat er aan pensioenen wordt uitgekeerd?
- 9 Mogen pensioenfondsen de premie wel verhogen (of niet verlagen) om zodoende de financiële positie van de fondsen te verbeteren?
- 10 Kan de regering concreter aangeven wat met «maatwerk» wordt bedoeld? Kan de regering daarvan voorbeelden geven?
- 11 Na afloop van de hersteltermijn dienen eventuele kortingen onvoorwaardelijk te worden ingeboekt. Kan de regering bevestigen dat op dat tijdstip al vast staat wat de kortingen zullen zijn? Betekent dit bijvoorbeeld voor een pensioenfonds waarvan de hersteltermijn op 31 december 2013 eindigt, dat de kortingen voor 2014 en eventueel 2015 al bekend zijn? Of betekent dit dat er in 2014 weer wordt gekeken wat de dekkingsgraad is?
- 12 Is het waar dat de kortingen op basis van de stand op 31 december 2013 altijd geëffectueerd moeten worden, ook als het fonds in 2014 een sterk verbeterende dekkingsgraad heeft, waardoor op basis van die dekkingsgraad kortingen niet meer nodig zouden zijn?
- 13 Om in aanmerking te komen om de kortingen te kunnen spreiden, dient de pensioenrichtleeftijd verhoogd te worden naar 67 jaar of kunnen fondsen kiezen voor een aanpassing van de pensioenopbouw die materieel hetzelfde effect geeft. Betreft dit enkel een aanpassing van de opbouwpercentages of ook andere maatregelen? Waaraan kan hierbij worden gedacht?
- 14 Mag een stijging van de levensverwachting ook (gedeeltelijk) opgevangen worden door de premie te verhogen of niet te verlagen?
- 15 Pensioenfondsen mogen pas indexeren als de dekkingsgraad boven de 110% komt. Waar is deze 110% op gebaseerd?
- 16 In hoeverre kan er gekort worden als de premie niet kostendekkend is?

- 17 In hoeverre kan er gekort worden zonder dat de premie omhoog gaat? Indien dit het geval is, hoe kan duidelijk aan de deelnemers worden uitgelegd dat de pensioenpremie niet omhoog moet, maar dat er wel gekort kan worden?
- 18 Het septemberpakket beperkt het aantal pensioenfondsen dat als gevolg van genoemde eis met een premiestijging te maken krijgt tot ongeveer 30. Deze premiestijging bedraagt circa 0,2 miljard euro. Wat is het totaal bedrag aan premie voor deze fondsen?
- 19 Wat is het totaal bedrag aan premie-inkomsten voor alle fondsen?
- 20 Het Centraal Planbureau (CPB) constateert de noodzaak voor een overgang van een nominaal naar een reëel pensioencontract. Kan de regering, afgezien van de vraag welke systematiek het verstandigste is, toelichten waarom deze overgang niet verplicht wordt gesteld voor alle pensioenfondsen? Op dit moment wordt er bewust aangestuurd op tweedeling. (Pagina 1 van de CPB-notitie).
- 21 Door het pensioenlandschap in twee delen te splitsen, het nominale en het reële deel, is het aannemelijk dat er op jaarbasis grotere verschillen ontstaan tussen de fondsen, die hebben gekozen voor het reële contract en de fondsen, die dat niet doen. Dit zal in de toekomst een hoop onrust veroorzaken. Hoe gaat de regering voorkomen dat deelnemers relatief slechte prestaties van hun pensioenfonds zullen wijten aan het maken van de verkeerde keuze tussen nominaal of reëel? (pagina 2 van de CPB-notitie)
- 22 Op pagina 4 van de notitie van het CPB, die als bijlage bij de brief over het septemberpakket is meegestuurd, wordt gesteld dat de reële rente is gebaseerd op het gemiddelde rendement op overheidsobligaties in de tweede helft van de vorige eeuw. Waarom is gekozen voor een benchmark die voor 100% is gebaseerd op overheidsobligaties, terwijl pensioenfondsen inmiddels voor meer dan de helft beleggen in meer risicovolle zakelijke waarden? (Pagina 4 van de CPB-notitie)
- 23 Het grootste pensioenfonds, ABP, heeft in de jaren van 1993 t/m 2011 een gemiddeld rendement van 6,9% behaald. Dat percentage is inclusief de twee beurscrises in 2001 en 2008. Toch wordt een rekenrente aangehouden, die zowel op korte als op lange termijn nog niet de helft van dat rendement bedraagt. Waarom houdt de regering vast aan extreem lage rekenrentes, terwijl fondsen voor hun rendement allang niet meer afhankelijk zijn van marktrentes?
- 24 Kan de regering een overzicht geven van het gemiddelde rendement van de Nederlandse pensioenfondsen over de afgelopen twintig jaar?
- 25 Wat betekent het dat de UFR geldt voor de pensioenpremie? Is dit nieuw, en zo ja wat zijn hiervan de gevolgen?
- 26 Het CPB schrijft dat de parameters voor de bepaling van het vereist eigen vermogen (VEV) worden aangepast. Op welke manier gebeurt dit en wat zijn hiervan de gevolgen?
- 27 Kan de regering de in de brief aangegeven grafieken opstellen op basis van de huidige rentetermijnstructuur?
- 28 Kan de regering het concept-besluit over de UFR van De Nederlandse Bank (DNB) zo spoedig mogelijk aan de Kamer sturen?
- 29 Heeft de regering met de introductie van het LAM niet te veel vooruitgelopen op het nieuwe pensioencontract en dient er niet alsnog te worden «ingevaren»?
- 30 Geldt de nieuwe norm voor MVEV en VEV ook voor fondsen, die geen herstelplan hebben of nodig hebben gehad? Mogen die pensioenfondsen van 105% uitgaan zoals vanouds voor gedeeltelijke indexatie?
- 31 Is de URF berekend conform de prudente regels van de huidige IORP-richtlijn, waaraan Nederland moet voldoen?

- 32 Heeft de regering overleg gehad met de Europese Commissie om zich ervan te vergewissen dat de UFR is vormgegeven conform de prudente regels van de huidige IORP-richtlijn, waaraan Nederland moet voldoen en heeft de Commissie bevestigd dat dit het geval is?
- 33 Hoe ziet de UFR eruit als de rente stijgt boven de 4,2% op enig punt in de curve?
- 34 Kan de regering haar mening toelichten over de opmerking van het CPB dat het waarschijnlijk is dat de langetermijnrente onder de 4,2% blijft?
- 35 Wat is de wettelijke basis om nu feitelijk vooruit te lopen op een nieuw FTK, waarvoor nog geen wettelijke basis is in de Pensioenwet?
- 36 Is het verplicht voor fondsen om de UFR te volgen of mogen zij ook blijven waarden op basis van marktwaardering?
- 37 Heeft DNB met enige partij in de markt gedeeld op welke wijze de UFR wordt vormgegeven? Zo ja, welke partijen?
- 38 Op welke wijze wordt de UFR vormgegeven? Wordt daarbij de Smith-Wilson methodologie gevolgd of een andere?
- 39 Door welke oorzaken is de financiële positie van veel pensioenfondsen in de loop van 2012 verder verslechterd?
- 40 Welke deskundigheid zal in ieder geval aanwezig moeten zijn in de commissie, die zich zal buigen over de structurele vormgeving van de UFR?
- 41 Wanneer moet de commissie UFR uiterlijk rapporteren?
- 42 Voor hoeveel pensioenfondsen loopt de hersteltermijn in 2012, in 2013 en in 2014 af? Hoeveel deelnemers zijn er aangesloten bij deze pensioenfondsen voor deze respectievelijke jaren?
- 43 Kan de regering nader ingaan op het tijdschema en de vraag welk regime voor welk pensioenfonds geldt?
- 44 Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds bijvoorbeeld op 31 december 2013 op basis van de overgangsregeling onvoldoende blijkt, moet dit pensioenfonds dan overgaan tot korting in 2014, onafhankelijk van de eventuele effecten op dekkingsgraad van het nieuwe FTK, dat in 2014 via een wetwijziging in werking treedt?
- 45 Hoe is de samenstelling van de externe commissie, die moet adviseren over wijze waarop UFR onder het nieuwe FTK realistisch is en blijft?
- 46 Is het de bedoeling dat in de externe commissie, die advies zal geven over de UFR, alleen wetenschappelijke deskundigen zitten, of ook bestuurders van pensioenfederatie/pensioenfondsen en sociale partners?
- 47 Waarom is er – gezien de onduidelijkheid rondom een zuivere vormgeving van de UFR – niet voor gekozen om de UFR helemaal achterwege te laten in 2013?
- 48 Is het niet verstandiger om in 2014 in één keer een zuivere UFR te introduceren, zodat deze tussentijds niet gewijzigd hoeft te worden?
- 49 Is de maximalisatie van de korting op 7% – of eventueel op een nog lager percentage – niet afdoende qua overbrugging?
- 50 Kan de regering nader ingegaan op de vormgeving van de UFR?
- 51 Is het waar dat alle marktrentes tussen 20 en 60 jaar worden meegenomen met een aflopend gewicht?
- 52 Is het waar dat de rentecurve niet worden geëxtrapoleerd van de marktrente op 20 jaar naar een vaste 4,2% op 60 jaar? Is het CPB bij de berekening ook uitgegaan van een dergelijke systematiek?
- 53 Heeft de introductie van de UFR voor verzekeraars op 30 juni 2012 tot opmerkelijke marktbevingen geleid? Zo ja, welke?

- 54 Is het waar dat er vanaf 30 juni 2012 door pensioenfondsen is geanticipeerd op de introductie van de UFR ook voor pensioenfondsen? Zo ja, welk effect heeft deze speculatie? Zie ook de berichtgeving in het Financieel Dagblad «Fondsen spelen in op hogere rekenrente» van 20 september 2012.
- 55 Wat is de invloed op de hoogte van de korting als onverkort wordt vastgehouden aan de eis dat de premie moet bijdragen aan herstel?
- 56 Is er een rentetermijnstructuur overwogen waarop de pensioenfondsen zelf geen invloed hebben? Zo ja, welke?
- 57 Het Europees Parlement heeft voorgesteld de toegroeiperiode naar de nieuwe UFR te bekorten tot tien jaar. In hoeverre kan dit voorstel het gebruik van de variant 20–60 in Nederland dwarsbomen?
- 58 Hoe is de beleidsregel van DNB, waarbij de pensioenpremie moet bijdragen aan het herstel, precies vormgegeven?
- 59 Hoeveel fondsen hebben in 2011 en 2012 gebruik gemaakt van de adempauze?
- 60 Wordt de rente voor bijvoorbeeld 30 jaar een gemiddelde van 4,2% met een twintigjaars rente, of een gemiddelde van 4,2% en een marktrente van 30 jaar? Kan de regering dit tevens nader toelichten voor andere termijnen?
- 61 Gaat de regering er in het kader van Solvency II-richtlijn nog steeds uit van een renteniveau van 4,2%, een inflatieniveau van 2% en een niveau van de reële rente van 2,2%?
- 62 Op welke manier is de regering tegemoetgekomen aan de zorgen uit het veld dat er rond het laatste liquide punt van de rentetermijnstructuur (20 jaar) opmerkelijke verschuivingen zullen plaatsvinden?
- 63 Wat is de reactie van de regering op de stelling van het CPB dat een realistisch gekozen niveau van de lange rente in huidige situatie eerder onder dan boven de 4% ligt? (pagina. 4 van de CPB-notitie)
- 64 Pensioenfondsen, die gebruik willen maken van de adempauze, moeten in 2013 hun financiële opzet structureel verbeteren, bij voorkeur door de regeling toekomstbestendiger te maken. Welke andere mogelijkheden zijn er om in aanmerking te komen voor de adempauze?
- 65 DNB kan maatwerk toepassen bij het toestaan van een adempauze. Moet DNB binnen een bepaald kader blijven met het bieden van maatwerk? Zo ja, hoe is dit kader vormgegeven?
- 66 Kan de regering nader ingaan op de ruimte, die DNB krijgt voor maatwerk bij beoordeling van de bijdrage-aan-herstel-eis voor pensioenfondsen, die niet aan de voorwaarden voor een adempauze in 2013 voldoen? Hoe krijgt dit vorm en hoe wordt voorkomen dat alsnog veel fondsen, die reeds in 2011 of 2012 een adempauze hebben gekregen dit nogmaals krijgen?
- 67 Hoe voorkomt de regering het volgens de brief onwenselijke scenario dat fondsen de toepassing van de UFR gebruiken voor een verlaging van de pensioenpremie gebruiken?
- 68 Hoe waarborgt de regering dat de korting onvoorwaardelijk is?
- 69 Hoe voorkomt de regering dat fondsen in 2014 en 2015 niet alsnog nieuwe opbouw meenemen of de korting niet effectueren als de financiële positie na 2013 verbetert?
- 70 Eén van de voorwaarden om de korting op pensioenen te mogen spreiden is het verhogen van de pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar. Pensioenfondsen kunnen kiezen voor een aanpassing van de pensioenopbouw die materieel hetzelfde effect heeft. Welke aanpassingen zouden dit kunnen zijn?
- 71 Op welke manieren kan een gestegen levensverwachting worden verwerkt in het pensioen?

- 72 Hoe voorkomt de regering dat pensioenfondsen de drie eisen voor gespreide korting (pensioenleeftijd naar 67 jaar, LAM en hogere indexatiegrens) niet loslaten nadat de kortingen achter de rug zijn?
- 73 Waarom is de verplichte verhoging van de indexatiegrens naar 110% niet ingevoerd voor alle pensioenfondsen, dus niet alleen die fondsen, die hun korting willen spreiden? Is de regering van mening dat daarmee geen afbreuk gedaan aan het integrale pakket waarbij tegenover de UFR een hogere buffereis staat? Acht de regering dit niet strijdig met het antwoord op de schriftelijke vraag 74 ten behoeve van het algemeen overleg over het financieel toezichtskader pensioenen van 4 juli 2012 (Kamerstukken II 2011/12, 32 043, nr. 118), waarin deze zaken nog als samenhangend en van belang voor de balans tussen generaties werd benoemd?
- 74 Is het waar dat het CPB het verhogen van de normdekkingsgraad voor alle pensioenfondsen heeft meegenomen in de berekening?
- 75 Is het waar dat voor 2013 de verhoging van de indexatiegrens naar 2013 alleen geldt voor de pensioenfondsen die gebruik maken van de spreiding van de kortingen?
- 76 Is het waar dat hetzelfde geldt voor de invoering van het pseudo-LAM? Welke invloed hebben deze verschillen op de generationele effecten en de uitkomsten van de berekening van het CPB op dit gebied?
- 77 Voor welk deel wordt de inperking van de premiestijging van 3,8 miljard naar 0,2 miljard veroorzaakt door respectievelijk de invoering van de UFR, de adempauze en de verhoging van de leeftijd naar 67 jaar?
- 78 Welk effect heeft het septemberpakket als de marktrente op 31 december 2012 (3-maandsmiddeling) op 3,2% ligt?
- 79 Welke 81 pensioenfondsen zullen moeten gaan korten?
- 80 Wat is het bedrag in euro's, dat pensioenfondsen in 2013 en 2014 gaan korten?
- 81 Wat is de opbrengst in procentpunt voor de dekkingsgraad van de totale korting?
- 82 Kan de regering bij de laatste regel van tabel 8 toelichten welk deel van de korting bij nog actieve deelnemers neerslaat en welk deel bij gepensioneerde deelnemers?
- 83 Hoe hoog bedraagt de verwachte gemiddelde korting – procentueel en in euro's – op de pensioenuitkering in 2013 en 2014?
- 84 Wat is de achtergrond van de stelling van het CPB dat de UFR geen invloed heeft op de aangekondigde kortingen van gemiddeld 1% in 2013 (blz. 5 CPB-notitie)? Acht de regering dit in tegenspraak met tabel 1 uit de brief van de staatssecretaris, waaruit blijkt dat voor 2013 een korting van 0,8% resteert in plaats van de 4,9% in het beleidsarme scenario? Heeft dit effect op de door het CPB berekende generationele effecten?
- 85 Hoe vindt de waardeoverdracht van 3 000 euro naar de pensioen-toezeggingen van ouderen plaats door het beleidspakket te beoordelen (blz. 9 CPB-notitie)? Valt dit onder de definitie van een «generatieneutrale oplossing»?
- 86 Sociale partners bepalen de keuze voor een nominaal of een reëel pensioencontract. Ergens in de komende jaren zal onvermijdelijk blijken dat de ene variant op een bepaald moment veel gunstiger uitpakt dan de andere variant. Met deze splitsing van het stelsel lokt de regering een pensioenoorlog uit, temeer omdat deelnemers zelf niet kunnen kiezen voor nominaal of reëel. Zij zullen hun fonds en/of hun vakbond de schuld geven. Stuurde de regering bewust aan op een toekomstig pensioenconflict van ongekende omvang of is dat alleen een toevallige bijkomstigheid van de voornemens?